

Charles Wright Mills och kritiken av den lösryckta empirin

För 60 år sedan gavs det ut en bok som räknas till en av de bästa sociologiböcker som någonsin getts ut. Den utmanade etablissemangen på sin tid men är lika aktuell idag som då. Charles Wright Mills, som författaren heter, angriper skoningslöst den tilltagande användningen av kvantitativa metoder inom samhällsvetenskap vilket rycker loss företeelser ur sitt sammanhang och gör att man inte förstår samspelet mellan individ och samhälle.

Året är 1959. I tidningar kan man läsa om den amerikanska livsstilen som tagit ett grepp om Sverige. Skinnknuttar, raggare, rock'n'roll och vräkiga amerikanska lyxbilar med jättestora fenor baktill. Glamour och flärd. Men det som vi förmodligen minns mest av allt från det året är att Ingo knockar Floyd och blir världsmästare. Allt fler har skaffat sig TV. Familjer och inbjudna släktingar bänkar sig för att se populära program som Kvitt eller Dubbelt. Britta Borg sjunger Augustin och Louis Armstrong – min favorittrumpetare – besöker Sverige.

Nittonhundrafemtio är också det år som två sociologiböcker ges ut, gör succé och blir klassiker. En av dem – Erving Goffmans bok *The Presentation of self in everyday life* (på svenska *Jaget och maskerna*) skrev jag om i förra numret av SMT (nr 4/2019) och C Wright Mills bok *The sociological imagination* (på svenska *Den sociologiska visionen*) tar jag mig an i den här krönikan. Båda böckerna blir bästsäljare och används i högsta grad fortfarande som kurslitteratur på universiteten.

Charles Wright Mills var en kontroversiell person. Han befann sig i ständig konflikt med den etablerade professionella sociologin i USA. Om det och annat om Mills skriver Lundaprofessorn Bengt Gesser i förordet till bokförlaget Arkivs andra omarbetade upplaga.

Mills fick ett förhållandevis kort liv. Blev bara 46 år. Föddes i Texas 1916 och dog i New York 1962. Disputerade när han var 26 år. Året dessförinnan fick han reda på att han hade ett allvarligt hjärtfel och förstod då att livet inte skulle bli långt. Fram till sin död publicerade han på löpande band. Det blev drygt 200 artiklar och elva böcker.

Mills blev professor i sociologi vid Columbiauniversitetet i USA. Kollega till den svenske sociologiprofessorn Hans Zetterberg.

Källa: <https://www.infoamerica.org/teoria/mills1.htm>. Foto: Yaroslava Mills

Till jobbet på universitetet kom Mills i skinnjacka, skinnbyxor och läderstövlar åkandes på en motorcykel av märket BMW som då var en mycket ovanlig syn i New York. Han hade stjärnstatus bland den yngre generationen. Tidningarna skrev gärna om honom och visade fartfyllda bilder på honom och hans BMW.

Privata bekymmer och allmänna problem

Att hans bok *The Sociological Imagination* gjorde succé framgår tydligt av ranking-listor. I flera av dem placerar sig boken som nummer 1 över de 100 bästa sociologiböcker som någonsin getts ut.

Den sociologiska versionen handlar om att förena det som framstår som bekymmer för individen med det som uppfattas som sociala eller samhälleliga problem. Den främsta politiska och intellektuella uppgiften för sociologer och andra samhällsvetare är att klargöra vad som samtidens olust och likgiltighet handlar om.

För att bli en skicklig sociolog och samhällsvetare krävs fantasi och förmåga att kunna se hur saker och ting samspelar och påverkar varandra. Uppgiften är att bidra till en förståelse av kopplingen mellan personliga problem och samhälleliga kriser mellan privata bekymmer och allmänna problem. Att inte rycka loss händelser och företeelser ur sitt sammanhang är en förutsättning för att kunna klara av uppgiften.

Vad menar då Mills med sin distinktion? Personliga bekymmer (på eng. private troubles) är sådant som hänför sig till den närmaste omgivningen och allmänna problem (eng. public issues) är sådant som hänför sig till den samhälleliga strukturen. Skillnaden mellan bekymmer och problem handlar om att

det förra uppträder inom individens person och inom ramen för dennes omedelbara relationer till andra medan det senare har att göra med frågor som går utöver individens lokala miljöer och ramen för dennes inre liv. Formuleringen av personliga bekymmer och åtgärder mot dem bör, skriver Mills, lämpligen förläggas till individen som privat person och till dennes närmaste omgivning. Ett allmänt problem är en angelägenhet för en allmänhet och innebär kris och konflikter för institutioner och organisationer.

Mills använder arbetslösheten för att illustrera sina tankegångar. Men sjukskrivning och sjukfrånvaro kan också användas som exempel. En tillämpning av Mills distinktion på sjukskrivningsfrågan skulle kunna se ut så här. Om endast en handfull personer är långtidssjukskrivna i en stad av Karlstads storlek är detta en fråga som inte berör så många personer utanför den sjukskrivnes närmaste krets inklusive Försäkringskassan och dennes läkare och annan sjukvårdspersonal. Om endast några få är långtidssjukskrivna rubbas inte den sociala strukturen. Sjukskrivningen får heller inga konsekvenser för arbetsgivare och den arbetsmiljö som de arbetat i innan sjukskrivningen. Sjukskrivningsfrågan kommer inte heller att uppfattas som ett allmänt problem och det är inte en fråga som debatteras i massmedia.

Men om – för att spetsa till saken – en fjärdedel av den arbetsföra befolkningen i Karlstad skulle vara långtidssjuka då är frågan också ett mycket stort allmänt problem och således en angelägenhet för folk i gemen. Konsekvenserna skulle bli betydande. Institutioner och organisationer som Försäkringskassan och sjukvården skulle utsättas för stor press och sociala strukturer skulle ha svårt att stå pall för påfrestningarna. Situationen skulle också bli allt mer allvarlig för de sjukskrivna eftersom det förmodligen skulle råda brist på nödvändiga rehabiliteringsinsatser. Samhället ställs inför flera svåra problem som kräver en mängd samordnade åtgärder som inriktas mot att förebygga, behandla och rehabilitera.

Till kritiken av den abstraherade empirin

Men Mills bok *Den sociologiska visionen* innehåller också annat av värde och som av oförklarlig anledning har kommit i bakgrunden i den svenska debatten och det är hans hårda angrepp på två sidor hos sociologin och annan samhällsvetenskap nämligen tendensen till ”begreppsfetischism” å ena sidan och ”abstraherad empirism” å andra sidan. I båda fallen försvinner människa och samhälle ur analysen.

Vad gäller tendensen till abstraherad empirism innebär det att empirin rycks loss från sitt sammanhang och det blir omöjligt att se samspelet mellan privata bekymmer och allmänna problem.

Jag ska stanna till vid hans kritik av den abstraherade empirismen eller vad jag också kommer att benämna den lösryckta empirin.

Det är 1950-tal och Mills ser oroväckande tendenser till efterapning av den naturvetenskapliga forskningsmetoden inom samhällsvetenskapen. Man övertar den för att skapa program och regelverk för samhällsvetenskapligt arbete. Och resultatet blir en hårt standardiserad metod med strikta regler.

Mills ger exempel på hur detta kunde ta sig uttryck. Vid intervjuer eller dattainsamling via enkäter väljs människor ut slumpmässigt. Den standardiserade intervjun eller den standardiserade enkäten som besvaras på låt oss säga 20 minuter kommer varken åt strukturella och historiska faktorer eller psykologiska djupstrukturer. Svaren rycks loss ur sitt sammanhang och det gör att kunskapen om angelägna frågor går förlorade.

På Mills tid fördes sedan svaren över på hålkort. Därefter gjordes statistiska körningar då man söker efter statistiska samband.

De standardiserade procedurerna är lätta att lära sig. Behövs ingen högre intelligens för det. Och det förklarar en stor del av metodens popularitet, skriver Mills.

Mills är hård i sina omdömen och hävdar att anhängarna av den löstryckande empiriska metoden är besatta av att samla på ovidkommande detaljer som inte övertygar om någonting som det är värt att hysa övertygelser om. Han skriver:

– ... *den abstraherade empirismen utesluter de stora frågorna och de mest angelägna problemen för människan i vår tid.*

Wright Mills hävdar att den abstraherade empirismen är ett led i en byråkratisk utveckling av forskningen. I och med att den försöker standardisera och rationalisera varje fas av den sociala forskningen blir själva de rituella operationerna som utförs i den abstraherade empiriska skolan byråkratisk.

Skoningslös kritik

Mills är också kritisk till akademikernas språk. Kritiken av oförmågan att skriva begripligt är skoningslös. Språket kännetecknas av en uppblåst och mångstavig prosa. Det är obegripligt och det har:

– *inget att göra med att ämnets komplexitet, och ingenting alls med tankens djup. Det har nästan helt att göra med vissa vanföreställningar hos den akademiske skribenten om hans egen status.*

Han fortsätter och skriver att de som inte använder sig av det tillkrånglade sättet att skriva

– ... *blir föremål för moraliskt ogillande. Det är möjligt att det ... är resultatet av en akademisk slutning av leden från medelmåttornas sida. De vill förståeligt nog utestänga dem som vinner akademisk uppmärksamhet från intelligenta personer, akademiker eller andra.*

***

Utvecklingen av datorteknologin har gjort det enklare, billigare, snabbare att samla in, bearbeta och publicera data från intervjuer och enkäter. Med enkla knapptryckningar går det att mycket snabbt ta fram korstabeller och mått på komplicerade samband.

Det som Charles Wright Mills kallar abstraherad empirism, det vill säga benägenheten att rycka loss empiriska data från sitt sammanhang, har trängt djupare och längre in i samhället och förekommer numera i allt större omfattning inom både offentlig och privat verksamhet. I landstingens och regionernas folkhälso-rapporter. I opinionsundersökningar. I medarbetarundersökningar. I konsult-rapporter. I brukar- och kundundersökningar.

I en tid av mätysteri och en föreställning om att det som är värt att veta om oss själva och om samhället måste kunna mätas är Wright Mills bok kanske mer aktuell än någonsin trots sina 60 år på nacken.

Charles Wright Mills var professor i sociologi vid Columbia universitetet. Hans mest kända verk är ”Den sociologiska visionen” som räknas till en av de viktigaste sociologiböcker som givits ut. Källa: <https://www.nytimes.com/2006/05/14/books/review/14summers.html>

Bengt Starrin
professor emeritus
bengt@starrin.nu
www.starrin.nu